
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Òdena Teixidor, Fèlix; Gavara de Cara, Juan Carlos, dir. Llibertat d'informació i expressió : l'auge de les fake news i els reptes constitucionals en l'era digital. 2025. (Grau en Administració i Direcció d'Empreses i Grau en Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/319287>

under the terms of the license

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

**LLIBERTAT D'INFORMACIÓ I EXPRESSIÓ: L'AUGE DE
LES *FAKE NEWS* I ELS REPTES CONSTITUCIONALS EN
L'ERA DIGITAL**

GRAU EN ADMINISTRACIÓ I DIRECCIÓ D'EMPRESES I GRAU EN DRET

Treball de Fi de Grau en Dret

Tutor: Juan Carlos Gavara de Cara

Alumne: Fèlix Òdena Teixidor

Curs acadèmic 2024-2025

Resum

A causa de la presència creixent de fake news en l'àmbit digital, s'ha tornat essencial garantir el dret a la informació veraç i a la llibertat d'expressió. En aquest treball incidirem en la manera com els dos drets fonamentals es posen a prova degut a l'expansió de la desinformació, especialment en plataformes com les xarxes socials, que faciliten la propagació de notícies falses. S'analitzaran els requisits constitucionals que donen suport al dret a comunicar i rebre informació veraç. A més, es discutirà l'impacte que els algoritmes de les plataformes digitals tenen sobre la difusió de continguts i com el disseny pot afavorir la creació de bombolles d'informació que intensifiquin la polarització i dificultin l'accés a una informació equilibrada i objectiva. Finalment, s'abordaran els desafiaments constitucionals a l'hora de regular la informació digital sense limitar la llibertat d'expressió, apuntant a un equilibri entre llibertat, veracitat i pluralitat.

Paraules clau: llibertat d'informació, llibertat d'expressió, era digital, fake news, desinformació, drets constitucionals, mitjans de comunicació, xarxes socials, regulació, censura.

Abstract

Due to the growing presence of fake news in the digital sphere, it has become essential to ensure the right to truthful information and freedom of expression. This paper focuses on how these two fundamental rights are challenged by the spread of disinformation, especially on platforms such as social media, which facilitate the dissemination of false news. The constitutional requirements that uphold the right to communicate and receive truthful information will be analyzed. Additionally, the impact of digital platform algorithms on content dissemination will be discussed, along with how their design can foster the creation of information bubbles that intensify polarization and hinder access to balanced and objective information. Finally, the constitutional challenges of regulating digital information without restricting freedom of expression will be addressed, aiming to strike a balance between freedom, truthfulness, and plurality.

Keywords: freedom of information, freedom of expression, digital era, fake news, disinformation, constitutional rights, media, social networks, regulation, censorship.

Índex

1. Introducció	3
1.1. Contextualització del tema	3
1.2. Justificació de l'elecció del tema	4
1.3. Objectius	5
1.4. Metodologia	5
2. Dret a la llibertat d'expressió	7
3. Dret a la llibertat d'informació	11
3.1 Normativa espanyola i jurisprudència	11
3.2 Dret del públic a estar informat	14
3.3 Distinció conceptual	17
4. Requisits constitucionals del Dret de la informació	19
4.1 Veracitat	19
4.2 Rellevància	21
5. Límits i col·lisió al voltant del Dret de la informació	24
5.1 Límits en altres drets	24
5.2 Col·lisió i procés de ponderació	25
6. La desinformació en mitjans digitals	27
6.1 Problemàtiques i reptes en els mitjans digitals	27
6.2 Intel·ligència artificial i algoritmes	28
6.2 Revisió jurisprudencial	29
7. Fact-Checking	32
7.1. El concepte de fact-checking i la seva funció social	32
7.2. Metodologies i estratègies de verificació	33
7.3. Iniciatives de fact-checking a Espanya	35
8. Conclusions	37
9. Bibliografia	40
9.1 Normativa	40
9.2. Jurisprudència	40
9.3. Publicacions	41
9.3. Informes	44

1. Introducció

1.1. Contextualització del tema

La llibertat d'informació i la llibertat d'expressió són drets fonamentals reconeguts en tota societat democràtica i plural, i ocupen un lloc central en el marc constitucional espanyol, especialment a l'article 20 de la Constitució Espanyola. Aquests drets permeten no només expressar idees, opinions i pensaments de manera lliure, sinó també rebre i difondre informació veraç, contribuint així a la formació d'una opinió pública informada i crítica, essencial per al bon funcionament del sistema democràtic.

Amb l'evolució de les noves tecnologies i l'aparició de nous canals de comunicació, com ara les xarxes socials o les plataformes de contingut audiovisual, s'han obert grans oportunitats per al diàleg, la participació i la circulació d'idees. No obstant això, aquest nou entorn també planteja reptes importants, com és el cas de la proliferació de les anomenades *fake news*, és a dir, informacions falses o enganyoses que poden distorsionar la realitat o confondre l'opinió pública¹.

Per tal d'entendre millor la complexitat del fenomen, cal partir d'una distinció terminològica fonamental que identifica tres tipus de desordres informatius. En primer lloc, la *misinformation* fa referència a informació falsa que es difon sense la intenció de causar cap mena de perjudici; en segon lloc, la *disinformation* al·ludeix a informació igualment falsa, però que es difon de manera conscient i deliberada amb la finalitat de provocar danys, ja sigui a persones, institucions o processos socials; finalment, la *malinformation* designa informació certa o autèntica que, tot i això, s'utilitza amb una intenció lesiva.²

Aquests conceptes ajuden a delimitar millor el fenomen sovint anomenat *fake news*, una expressió àmpliament utilitzada però ambigua, que pot englobar realitats molt diverses. En aquest treball s'utilitzarà preferentment el terme desinformació per fer referència a l'estratègia deliberada de difondre continguts falsos amb finalitats

¹ Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making* (Council of Europe Report DGI(2017)09). Council of Europe. <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>

² Blanco-Alfonso, I., Chaparro-Domínguez, M.Á., & Repiso, R. (2021). El *fact-checking* como estrategia global para contener la desinformación. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico* 27 (3), 779-791.

manipuladores, entenent que aquesta pràctica suposa una amenaça directa per al dret a rebre informació veraç i pel bon funcionament del debat democràtic.

Aquest fenomen, sovint relacionat amb el fet que moltes d'aquestes plataformes no compten amb els mateixos criteris de verificació que els mitjans de comunicació tradicionals, i amb la rapidesa amb què circula la informació en línia, ha generat un debat obert sobre com garantir el dret a rebre informació veraç sense limitar, de forma indeguda, la llibertat d'expressió. Així, la qüestió que es planteja no és tant si cal protegir aquests drets (ja àmpliament reconeguts), sinó com fer-ho de manera eficaç en un context canviant, on la desinformació pot tenir un impacte directe en la qualitat del debat públic i en la confiança ciutadana.

Aquest treball s'insereix en aquest debat i proposa una reflexió sobre les tensions i els límits que es generen entre la llibertat d'informació, la llibertat d'expressió i el fenomen de les *fake news*, posant especial èmfasi en els reptes constitucionals que se'n deriven.

1.2. Justificació de l'elecció del tema

L'elecció d'aquest tema respon tant a l'interès personal com a la rellevància social i jurídica que presenta en l'actualitat. En un context marcat per la digitalització de la informació i la proliferació constant de continguts en línia, em sembla fonamental reflexionar sobre com es poden protegir els drets fonamentals a la llibertat d'informació i expressió, sense perdre de vista els riscos associats a la desinformació i a la difusió de notícies falses.

El fenomen de les *fake news* no només planteja qüestions ètiques o periodístiques, sinó que també obre un debat jurídic profund sobre els límits de la llibertat d'expressió i informació i la necessitat de garantir que la informació que circula sigui veraç, especialment quan pot afectar drets fonamentals d'altres persones o la qualitat del debat democràtic. Aquesta temàtica em sembla especialment interessant, ja que posa de manifest les tensions entre la llibertat individual i la responsabilitat col·lectiva en l'era digital.

A més, el fet que es tracti d'un tema de màxima actualitat, que genera interès tant en l'àmbit jurídic com en el social, fa que sigui especialment oportú abordar-lo des d'una perspectiva constitucional. Considero que aquest treball pot ser una bona oportunitat per reflexionar sobre com es poden adaptar les garanties dels drets fonamentals a un entorn comunicatiu en constant evolució, posant l'accent en la necessitat de trobar equilibris que preservin tant la llibertat com la responsabilitat en la difusió de la informació.

1.3. Objectius

Amb aquest treball, em proposo analitzar com es garanteixen i es limiten els drets fonamentals a la llibertat d'expressió i a la llibertat d'informació dins l'ordenament jurídic espanyol, especialment en relació amb el repte que suposa la proliferació de la desinformació i les *fake news*. Em sembla fonamental entendre quins requisits constitucionals ha de complir la informació per estar protegida, i com es pot garantir un exercici responsable d'aquests drets sense comprometre altres drets igualment importants com l'honor o la intimitat.

També m'interessa aprofundir en les implicacions que té la desinformació en el funcionament del debat públic i la salut del sistema democràtic. A través d'aquest estudi vull reflexionar sobre fins a quin punt les mesures que es proposen per combatre les *fake news* poden suposar un perill per a la llibertat d'expressió, i com es pot trobar un equilibri que permeti protegir el dret a rebre informació veraç sense caure en la censura o la restricció excessiva de la llibertat comunicativa.

1.4. Metodologia

Per dur a terme els objectius d'aquest treball, ens centrarem principalment en l'anàlisi de la normativa espanyola que regula els drets a la llibertat d'expressió i a la llibertat d'informació, amb un enfocament especial en la Constitució Espanyola i en la jurisprudència del Tribunal Constitucional. Aquesta anàlisi ens permetrà entendre com aquests drets estan protegits i els límits establerts per l'ordenament jurídic espanyol,

així com les tensions que poden sorgir entre aquests drets i altres drets fonamentals, com l'honor o la intimitat.

Així mateix, es realitzarà una revisió de la doctrina existent sobre aquests drets fonamentals, centrant-nos en aquelles aportacions que aborden els reptes que comporta la desinformació i les *fake news* en el context actual.

Finalment, s'estudiaran les mesures adoptades recentment per mitjans informatius especialitzats en afrontar contextos de desinformació, com les iniciatives de verificació de continguts i els mecanismes de control de les notícies falses. Aquesta anàlisi serà clau per comprendre com es gestionen aquests desafiaments en l'actualitat i com s'equilibra la protecció dels drets fonamentals amb la necessitat d'evitar la manipulació de la informació.

2. Dret a la llibertat d'expressió

Per parlar del dret a la llibertat d'informació, hem d'estudiar primer la configuració constitucional del dret a la llibertat d'expressió. Ambdós drets tenen característiques semblants i un desenvolupament històric comú, però existeixen diferències entre ells. Tot i que històricament certs autors els hagin entès com a manifestacions d'una mateixa llibertat, negant l'existència de dos drets diferents, els hem d'entendre com dos drets autònoms però amb una estreta vinculació³.

La llibertat d'expressió es considera un dret fonamental, un dret essencial tant per al desenvolupament de l'individu com per a la vida en societat. És per això que s'han impulsat diverses mesures per la seva efectiva protecció i respecte, a través del reconeixement en els textos constitucionals i internacionals de drets humans, establint així obligacions específiques als Estats i mecanismes per a la seva tutela judicial. Aquest reconeixement comporta conseqüències jurídiques importants, ja que qualsevol anàlisi referent al seu exercici ha de tenir present l'existència d'altres drets i béns protegits per la constitució. Malgrat la protecció que li atorga la Constitució, resulta clau el paper de l'interpret constitucional per precisar l'abast i els límits d'aquest dret i assegurar-ne una tutela adequada.

El dret a la llibertat d'expressió també ha estat àmpliament desenvolupat a l'àmbit internacional, establint els estàndards mínims a tenir en compte per part dels Estats. Aquests, queden obligats a respectar el dret a la llibertat d'expressió, per una banda, i a garantir-lo, per l'altra. Aquesta dualitat implica l'impediment als Estats d'actuar de manera contrària a la llibertat d'expressió, i l'adopció de les mesures necessàries pel ple exercici d'aquest dret. Aquesta dret resulta essencial per al desenvolupament dels individus i pel bon funcionament d'una societat democràtica, lliure, informada, participativa i amb capacitat per poder controlar l'acció del poder polític i econòmic.

³ Bustos Gisbert, R. (1994). El concepto de libertad de información a partir de su distinción de la libertad de expresión. *Revista de estudios políticos*, (85), 261-290.

A Espanya, és l'article 20 de la Constitució Espanyola el que reconeix els drets fonamentals a la llibertat d'expressió i informació, tot i que també regula els drets a la llibertat de càtedra, creació i comunicació.

Article 20.1:

1. Es reconeixen i es protegeixen els drets:

*a) **A expressar i difondre lliurement els pensaments, les idees i les opinions mitjançant la paraula, l'escriptura o qualsevol altre mitjà de reproducció.***

b) A la producció i a la creació literària, artística, científica i tècnica.

c) A la llibertat de càtedra.

d) A comunicar o a rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió. La llei regularà el dret a la clàusula de consciència i al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats.

D'aquesta manera, la llibertat d'expressió comprèn les facultats que pot exercir un ciutadà com a titular del dret a la comunicació i comprèn també la llibertat d'expressar i difondre lliurement els pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció; la llibertat de producció i creació literària, artística, científica i tècnica, la llibertat de càtedra; i la llibertat de comunicar lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió. La llibertat d'expressió ve definida primordialment per la possibilitat de buscar, rebre i difondre informació per qualsevol mitjà, sense censura i independentment de la fiabilitat de la informació. Això implica el respecte a tots els drets humans, en tant en quant és l'eina d'expressió del nostre individualisme.

Com tots els drets fonamentals, el dret a la llibertat d'expressió té un reconeixement i unes garanties que n'asseguren el seu compliment, però ni és absolut ni preval sempre davant altres drets, sinó que està sotmès a límits, això sí, sovint difícils de concretar. El TC, a través de nombroses sentències, ha declarat que s'han d'impedir la difusió d'expressions o missatges insultants, insídies infamants o vexacions que provoquin objectivament el descrèdit d'aquesta⁴.

⁴ STC 216/2006, de 3 de juliol, FJ.7

La inexistència d'una jerarquia normativa en els drets fonamentals suposa l'aplicació d'una ponderació dels drets en joc per a cada situació, tenint en compte la situació concreta, el context i els interessos en joc. Aquest respecte als altres drets contemplats al Títol I queda regulat a l'article 20.4, establint que *“aquestes llibertats tenen el límit en el respecte als drets reconeguts en aquest Títol, en els preceptes de les lleis que el desenvolupin i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat, a la imatge pròpia i a la protecció de la joventut i de la infància.”*

El supòsit clau en el judici de ponderació consisteix en la posició destacada que assumeixen la llibertat d'expressió i la llibertat d'informació, degut a la seva dimensió institucional. Aquests drets tenen un rol especialment rellevant a l'hora d'assegurar una opinió pública lliure, intrínsecament vinculada al pluralisme polític i al correcte funcionament d'un Estat democràtic de dret, essent un dels pilars d'una societat lliure i democràtica⁵. Aquesta dimensió no implica que aquestes llibertats hagin de predominar en absolut, però sí que els atorga una cert preeminència a l'hora de valorar els criteris de ponderació.

La rellevància que té la llibertat d'expressió per la salut de l'estat democràtic, obliga al TC a interpretar i controlar la constitucionalitat dels drets a la llibertat d'expressió. El propi TC⁶ ha afirmat que “la llibertat d'expressió comprèn, juntament amb la mera expressió dels judicis de valor, la crítica de la conducta d'altres, encara que aquesta sigui aspra i pugui molestar, inquietar o disgustar a qui es dirigeixi, doncs així ho requereix el pluralisme, la tolerància i l'esperit d'obertura, sense els quals no existeix societat democràtica”. Queden per tant incloses dins del precepte constitucional les manifestacions que, tot i que afectin a l'honor aliè, es revelin com a necessàries per la exposició d'idees o opinions d'interès públic⁷.

⁵ Tribunal Europeu de Drets Humans. (2009). *Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Newspapers Ltd. contra el Regne Unit*, de 10 de març de 2009.

⁶ STC 23/2010, de 27 d'abril, FJ.3

⁷ STC 107/1988, de 8 de juny, FJ.2

És a través de la jurisprudència que trobem també els límits a la llibertat d'expressió, deixant fora de la protecció constitucional d'aquest dret les expressions "formalment injurioses o absolutament vexatòries" és a dir, "aquelles que, donades les concretes circumstàncies del cas, i al marge de la seva veracitat o inveracitat, siguin ofensives o oprobioses i resultin impertinents per expressar les opinions o informacions en qüestió"⁸. Podem resumir-ho en "les frases i expressions ultratjants i ofensives sense relació amb les idees o opinions que s'exposin, i per tant, innecessàries a aquest propòsit". Un altre límit a aquest dret ve determinat per la rellevància pública de les idees o opinions expressades, entenent que aquestes han de ser d'interès general o transcendència social, ja sigui per raons objectives -incentivar el debat públic, per exemple- o per raons subjectives -tenint en compte les persones amb funcions o notorietat pública.⁹

⁸ STC 41/2011, d'11 d'abril, FJ.5

⁹ STC 139/2007, de 4 de juny, FJ.7

3. Dret a la llibertat d'informació

Abans d'entrar a analitzar els riscos derivats de la desinformació i la necessitat de mecanismes de control, cal estudiar com es configura jurídicament el dret a la llibertat d'informació, tant en el marc espanyol com en l'àmbit internacional.

3.1 Normativa espanyola i jurisprudència

El dret a la llibertat d'informació s'alça com un dels pilars fonamentals per la consolidació d'una societat democràtica. A Espanya, aquest dret no només reconeix la capacitat de difondre idees i opinions, sinó també, la possibilitat de rebre informació veraç, plural i sense censura. En el marc de la Constitució Espanyola de 1978, queda recollit de forma expressa a l'article 20, garantint tant la llibertat d'expressió com el dret a comunicar i rebre informació. L'hem d'entendre com un dret amb una doble dimensió, activa i passiva, que obliga al legislador i als tribunals a interpretar i desenvolupar la normativa sense restringir indegudament les llibertats dels individus, però establint certs límits per protegir altres drets fonamentals¹⁰. La irrupció d'internet com a eina de connexió i difusió d'informacions ha plantejat nous reptes i ha obligat als legisladors i als tribunals a revisar els marcs normatius existents i oferir solucions normatives. S'ha reconegut que, tot i que la llibertat d'informació és un dret fonamental, el seu exercici no pot implicar la difusió indiscriminada de continguts falsos que puguin acabar manipulant l'opinió pública.

La base normativa del dret a la llibertat d'informació a Espanya queda, per tant, establerta a la Constitució de 1978. L'article 20 reconeix la llibertat d'expressió en les dues vessants: tant emetre com rebre informacions, opinions o idees, sense que pugui existir censura prèvia. Aquesta garantia constitucional representa el fonament per la formació d'una opinió pública crítica i plural, i com ja veurem, indispensable també pel control democràtic dels poders públics. El TC ha subratllat en nombroses ocasions la rellevància d'aquest dret, aclarint que la llibertat informativa no es pot entendre d'una manera aïllada, sinó en una estreta relació amb altres drets fonamentals¹¹. D'aquesta

¹⁰ STC 27/2020, de 24 de febrer, FJ.2

¹¹ STC 105/1983, de 23 de novembre, FJ.11

manera s'estableix un principi de ponderació que requereix un equilibri entre el dret a rebre informació veraç amb altres drets, evitant que l'aplicació desmesurada del dret a la llibertat d'expressió pugui perjudicar a altres drets, com el dret a la intimitat, honor o pròpia imatge¹².

La interpretació de l'Alt Tribunal ha estat fonamental per precisar els límits i l'abast de la llibertat d'informació a Espanya. El TC ha dictat nombroses sentències on s'estableixen criteris per determinar quan la publicació d'informació vulnera drets protegits davant el dret a informar. També ha establert que la llibertat informativa té una doble vessant i, en aquest sentit, s'ha de respectar l'accés a la informació sense censura prèvia, exceptuant els casos on es protegeixin altres drets¹³. S'exigirà també als comunicadors i als mitjans de comunicació exercir un deure de diligència en la verificació de la informació difosa, establint uns mínims de precisió i rigor professional a l'hora de publicar i difondre informació.

A partir de la consolidació del marc constitucional, s'han dictat diverses lleis que complementen i precisen l'abast de la llibertat informativa a Espanya. Entre les lleis més rellevants trobem la Llei Orgànica de Protecció de Dades Personals (LOPD), que tot i que l'objecte d'aquesta llei és garantir i protegir el tractament de dades personals, incideix directament en el tractament i difusió de la informació a través dels mitjans de digitals i el respecte als drets recollits a l'article 18.4 CE. S'exigeix així que els comunicadors i les plataformes adoptin les mesures de diligència al tractar dades sensibles, garantint la integritat de la informació difosa.

Cal destacar també la Llei 19/2013, de Transparència, Accés a la Informació Pública i Bon Govern, que suposa un altre mecanisme regulador a la cadena normativa. Aquesta llei estableix la obligació pels òrgans de l'Administració de posar a disposició dels ciutadans la informació actualitzada i accessible sobre les seves activitats i decisions. Aquest instrument no només reforça el dret a la informació com a garantia pel control democràtic, sinó que incentiva també la rendició de comptes i la transparència en la

¹² STC 105/1990, de 6 de juny, FJ.4

¹³ STC 6/1981, de 16 de març, FJ.4

gestió dels afers públics. Al preàmbul d'aquesta llei es preveu un triple abast: “incrementar i reforçar la transparència en l'activitat pública, reconèixer i garantir l'accés a la informació i establir les obligacions de bon govern que han de complir els responsables públics i les conseqüències jurídiques del seu incompliment”¹⁴.

Les decisions dels tribunals europeus en matèria del dret a la informació segueixen les mateixes línies que la jurisprudència nacional. D'aquesta manera, els tribunals europeus atorguen als drets de llibertat d'expressió i informació una protecció superior, donada la seva rellevància per l'interès públic¹⁵. A l'assumpte *Timpul Info-Magazin i Anghel contra Moldàvia*¹⁶ el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) estableix la importància de la justificació dels motius pels quals es nega o limita al públic l'accés a la informació. Podem trobar també jurisprudència europea on s'estableix la necessitat d'actuació de bona fe i integritat, i la subministració de dades fidedignes i rigoroses. Aquesta sentència determina que “la salvaguarda que atorga l'article 10 als periodistes en relació amb la presentació d'informes sobre qüestions d'interès general està subjecte a la condició que actuïn de bona fe i sobre una base objectiva precisa i proporcionin informació fiable i precisa d'acord amb l'ètica del periodisme”¹⁷. En aquest darrer cas, el contingut tractat és sobre l'article 10 CEDH, que comprèn la llibertat d'informació dintre del dret d'expressió.

¹⁴ Llei 19/2013, de 9 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern. Consultat a <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es/l/2013/12/09/19>

¹⁵ Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte *Bladet Tromsø i Stensaas contra Noruega*, de 20 de maig de 1999.

¹⁶ Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte *Timpul Info-Magazin i Anghel contra Moldàvia*, de 27 de novembre de 2007.

¹⁷ Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte *Stoll contra Suïssa*, de 10 de desembre de 2007.

3.2 Dret del públic a estar informat

Són molts els autors que han destacat la importància del dret a la informació i del debat públic en una societat democràtica. Aquesta tradició de pensament es remunta a figures clau com John Stuart Mill, filòsof i economista del segle XIX, que va defensar la llibertat d'expressió i informació com a fonament de la recerca de la veritat i del progrés social. Més recentment, Hannah Arendt va subratllar la rellevància de l'espai públic com a lloc de deliberació i participació ciutadana en la seva obra "La condició humana". Aquests pensadors, entre d'altres, han contribuït a establir les bases teòriques que recolzen la necessitat d'un flux d'informació lliure i d'un debat obert per garantir una ciutadania informada i activa.

Actualment, el dret a rebre informació està regulat en diverses cartes internacionals de Drets i queda estretament vinculat a la llibertat d'expressió i a la llibertat informativa. L'article 19 de la Declaració Universal de Drets Humans indica que "tots els individus tenen dret a la llibertat d'opinió i expressió [...] que inclou el dret a rebre informacions i opinions"¹⁸. En la mateixa direcció, el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics també estableix el dret que té tota persona a "buscar lliurement, rebre i difondre informacions i idees de tota índole"¹⁹. El Conveni Europeu de Drets Humans preveu també a l'article 10, emmarcat dins del dret a la llibertat d'expressió, "la llibertat de rebre o comunicar informacions o idees, sense que hi pugui haver ingerència d'autoritats públiques i sense consideració de fronteres". La Constitució Espanyola reconeix el dret a rebre informació a l'article 20.1 d), establint la llibertat del procés comunicatiu, "de tal manera que es puguin rebre tot tipus de missatges sense limitacions arbitràries i que quedi en mans del receptor la llibertat de triar la informació o les opinions que decideixi llegir o escoltar"²⁰.

¹⁸ Asamblea General de las Naciones Unidas. (1948). Declaración Universal de los Derechos Humanos. Resolución 217 A (III), de 10 de diciembre de 1948.

¹⁹ Asamblea General de las Naciones Unidas. (1966). Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos. Resolución 2200 A (XXI), de 16 de diciembre de 1966. (Entrada en vigor: 23 de marzo de 1976)

²⁰ Villaverde Menéndez, I. (2016). Los derechos del público: El derecho a recibir información del artículo 20.1.d) de la Constitución Española de 1978. Tecnos.

El dret del públic a estar informat es manifesta com la garantia que té la col·lectivitat d'accedir, de manera directa i sense restriccions injustificades, a una informació veritable i contrastada, amb el fi de facilitar la participació ciutadana en els afers col·lectius. De fet, el dret a rebre informació, a diferència de la majoria de drets, que pertanyen a la persona individual, és un dret que té com a titular típic a la col·lectivitat²¹, és a dir, a la ciutadania²².

El dret del públic a estar informat el podem emmarcar en la vessant passiva del dret a la informació, assegurant així que el conjunt de la societat tingui accés als fets i a la informació que permetin formar una opinió crítica i fonamentada. Per tant, podem dir que la dimensió passiva d'aquest dret recau en la capacitat de la societat per rebre informació de manera directa, sense que aquesta es vegi interferida per interessos particulars o per mecanismes que afavoreixin la concentració del discurs informatiu. El TC, a través de la Sentència 159/1986, de 12 de desembre²³, va establir la importància de la societat a estar informada, determinant que “per què el ciutadà pugui formar lliurement les seves opinions i participar de manera responsable en els assumptes públics, ha de ser també informat àmpliament de manera que pugui ponderar opinions diverses i inclús contraposades”.

Els mitjans de difusió social, considerats com a instruments per connectar els agents de la societat, exerceixen un paper fonamental en la garantia del dret del públic a estar informat. Aquesta garantia implica que la informació arribi de manera directa a tots els ciutadans, independentment de les limitacions geogràfiques o socials, i que es proporcioni en un format que permeti comprendre els fets en la seva rellevància pública. La transmissió d'informació ha de ser fluida i accessible per a la ciutadania, de manera que cada individu pugui obtenir els detalls que consideri imprescindibles per a la formació de la seva opinió. Així, el dret a estar informat es defineix pel fet que la

²¹ Escobar Roca, G. (2018). «¿Tenemos al menos un derecho a recibir información veraz?», en *El Derecho de acceso a los medios de comunicación*, H. Aznar, M. Pérez Gabaldón, E. Alonso y A. Edo (Eds.), Valencia, Tirant lo Blanch, p. 101.

²² Serra Cristobal, R. (2023). Noticias falsas (fake news) y derecho a recibir información veraz. Dónde se fundamenta la posibilidad de controlar la desinformación y cómo hacerlo. *Revista de Derecho Político*, 116, 13–46

²³ STC 159/1986, de 12 de desembre, FJ.6

notícia o la informació no es destina a un grup selecte, sinó que està adreçada a la totalitat de la societat, garantint una difusió que abasta tot el públic interessat.

En aquest aspecte, resulta molt important que tant els mitjans tradicionals com les plataformes digitals difonguin les notícies a tots els col·lectius de la societat. La difusió d'informació requereix que aquesta arribi, sense manipulació ni canvis entre la publicació i recepció als ciutadans, per conèixer els fets rellevants i poder prendre decisions col·lectives. Així doncs, la tutela d'aquest dret s'articula al voltant de la necessitat que els mitjans proporcionin una cobertura que permeti a tota la societat accedir a informació que incideixi directament en el debat públic. Això implica la responsabilitat de les institucions públiques i dels organismes reguladors d'assegurar que no hi hagi barreres en la recepció de la informació per part del públic. Per això, resulta necessari establir el compliment de les obligacions de transparència per part de les institucions.

Atenent al concepte d'interès públic, cal mencionar que no tota la informació difosa pot ser considerada rellevant per la presa de decisions col·lectives, sinó només aquella que tinguin notorietat en la formació d'una opinió crítica i en la participació activa de la societat en el debat públic. Un aspecte rellevant és la manera en què els mitjans de comunicació, tant els tradicionals com els digitals, exerceixen la seva funció de transmissors de la informació. La qualitat i la veracitat de la informació que arriben al públic són fonamentals per a la participació ciutadana, per tant, els canals de difusió han de respectar estàndards mínims que assegurin que la informació sigui presentable i accessible de manera clara i objectiva, requisits que desenvoluparem més endavant.

Si parlàvem del dret del públic a estar informat, no podríem passar per alt la previsió de l'article 105.b) CE, que consagra el seu accés als arxius i registres administratius com a garantia essencial per desplegar aquesta facultat. L'article 105.b) de la Constitució estableix amb claredat el dret d'accés dels ciutadans als arxius i registres administratius, excepte quan aquest accés pugui posar en risc la seguretat de l'Estat, la investigació de delictes o la intimitat personal²⁴. Aquesta previsió reforça la dimensió

²⁴ Guichot Reina, E. (2011). Transparencia y acceso a la información pública en España: análisis y propuestas legislativas. *Laboratorio de Alternativas*.

passiva del dret a la informació, ja que no només garanteix la llibertat d'expressar i difondre notícies, sinó també el dret a rebre documents i dades oficials que són necessaris per exercir amb plenitud la participació democràtica²⁵. En restablir com a norma de mínims l'obligació de l'Administració de no oposar-se injustificadament a les sol·licituds d'accés, el 105.b) promou la transparència i la rendició de comptes, fonaments essencials de l'Estat de dret. D'aquesta manera, s'assegura que qualsevol persona pugui consultar directament els mateixos fons documentals que utilitzen les autoritats, cosa que enforteix la confiança ciutadana i fomenta una cultura de la bona administració. En conseqüència, aquest article complementa i acota el dret a rebre informació del 20.1.d).

3.3 Distinció conceptual

Encara que la revisió normativa i jurisprudencial del dret a la llibertat d'expressió i el dret a la llibertat d'informació ja s'ha dut a terme prèviament, és important remarcar les diferències entre ells, ja que sovint no és fàcil delimitar l'àmbit d'aplicació d'ambdós drets²⁶. La distinció conceptual recau en l'objecte de cada dret, el seus titulars i la manera en que cada un s'exercita i es protegeix. La llibertat d'expressió protegeix el dret a manifestar i difondre judicis de valor, opinions i idees; permet, en definitiva, que cadascú exposi allò que pensa o sent, mentres que el dret a la informació protegeix la transmissió de fets noticiables rellevants per a la formació d'una opinió pública lliure i plural, és a dir, la difusió de dades i esdeveniments que afecten la comunitat en el seu conjunt. Aquesta distinció entre pensaments, idees i opinions, d'una banda, i comunicació informativa de fets, de l'altra, té una importància decisiva a l'hora de determinar la legitimitat de l'exercici d'aquestes llibertats²⁷.

Rebre informació que conté judicis de valor i notícies barrejades fa que sigui molt més difícil per a la societat distingir el que és un fet contrastat del que és una opinió subjectiva. Quan no queda clar que es tracta d'una opinió, o d'una informació en el cas contrari, es genera una confusió en els receptors de les comunicacions, el que pot

²⁵ Soto Lostal, S. (2011). El derecho de acceso a la información. Tirant lo Blanch. <https://biblioteca-tirant-com.eu1.proxy.openathens.net/cloudLibrary/ebook/info/9788490043097>

²⁶ STC 79/2014, de 28 de maig, FJ.4

²⁷ STC 41/2011, d'11 d'abril, FJ.5

portar a un debilitament de la confiança dels ciutadans en els mitjans. El resultat esdevé un context general de desinformació, amb el que tot això comporta. El TC entén que és una circumstància que es pot produir sovint, i declara que “l’expressió de pensaments necessita sovint recolzar-se en la narració de fets i, a la inversa, la comunicació de fets o de notícies no es dona mai en un estat químicament pur i comprèn, gairebé sempre, algun element valoratiu o, dit d’altra manera, una vocació a la formació d’una opinió”²⁸.

Ha estat també el TC l’encarregat de resoldre la (in)constitucionalitat de diversos articles de la Llei 22/2005 de 29 de Desembre, de Comunicació Audiovisual de Catalunya, que requerien als professionals de Catalunya la “separació clara entre informacions i opinions” a l’hora de publicar notícies, amb sancions de suspensió de l’activitat periodística de fins a tres mesos. El tribunal va entendre que part de l’article 80 f) d’aquesta llei establia una obligació formal de programació que podia resultar en un “efecte desalentador”²⁹ de l’exercici del dret a la llibertat d’expressió i informació. D’aquesta manera, el TC fa servir com a exemple els debats i tertúlies polítiques on sovint es barregen ambdós drets, per establir que seria desproporcionat exigir en tot moment quan s’està exercint la llibertat d’expressió i quan la llibertat d’informació.

Per això, en la pràctica, costa apreciar amb nitidesa quan preval la llibertat d’expressió i quan predomina el dret a la informació, perquè sovint ambdós es fonen en un mateix missatge. Crear normes massa detallades per separar-los en cada moment podria, paradoxalment, dificultar el debat públic: els professionals i els ciutadans passarien més temps vigilant si incompleixen alguna pauta formal i podria comportar la desincentivació del diàleg.

²⁸ STC 50/2010, de 4 de octubre, FJ.4

²⁹ STC 86/2017, de 4 de juliol, FJ.5

4. Requisits constitucionals del Dret de la informació

4.1 Veracitat

És la pròpia Constitució, en la redacció de l'article 20.1 d) la que fa referència a la "informació veraç". Aquest terme, tot i que presenti molta similitud amb el concepte "veritat", no té les mateixes implicacions en matèria del dret a la informació, tal i com estudiarem a continuació. La RAE³⁰ defineix la veritat com aquell judici o proposició que no pot ser raonablement qüestionat. Si utilitzéssim aquest concepte per determinar la validesa absoluta de les informacions, ens trobaríem davant d'una restricció a l'accés a la informació i una disminució del debat polític, i això podria perjudicar la pluralitat d'idees i el funcionament d'una societat democràtica. Resulta important reconèixer que davant d'un mateix fet poden existir diversos criteris d'interpretació i explicació, tot i que la realitat fàctica no sigui única. Aquesta pluralitat d'anàlisi de la realitat, assenyalava Jesús López de Lerma Galán, és el que permet que l'activitat informativa i plural estigui plena de matisos, i per això és més correcte incidir en el concepte de veracitat en comptes de d'una única i inalterable veritat³¹.

El TC, en nombroses sentències, interpreta que la veracitat és l'element que garanteix la constitucionalitat del dret a informar, i entén que aquesta vindrà determinada per la tasca prèvia a la publicació per part del periodista, a través de la diligència raonable en la verificació i el contrast de la informació. D'aquesta manera, només es poden beneficiar de la protecció constitucional aquelles informacions que comuniquin informació veraç. El TC ha assenyalat que la veritat és relativa i que la protecció del dret a la informació està garantida per l'actitud positiva davant aquesta mateixa, la professionalitat i la raonabilitat³². D'aquesta manera, el TC entén que "la simple veracitat, no la veritat dels fets imputats, és suficient per l'exercici de la llibertat d'informació, [...], sempre i quan el periodista hagi desplegat una diligència

³⁰ Real Academia Española

³¹ López de Lerma Galán, J. (2018). El derecho a recibir información veraz en el sistema constitucional. El ejercicio profesional del periodismo como garantía democrática. *Estudios de Deusto*, 66(2), 435-459. [https://doi.org/10.18543/ed-66\(2\)-2018pp435-459](https://doi.org/10.18543/ed-66(2)-2018pp435-459)

³² Bárcena, J. de M. (2016). Las transformaciones del derecho de la información en el contexto del ciberperiodismo. *Revista de Estudios Políticos*, 173, 141-168. <http://dx.doi.org/10.18042/cepc/rep.173.04>.

professional d'investigació dels fets, contrast o, senzillament, procedeixin de fonts que constitueixin indicis racionals de veracitat dels fets”³³.

La exigència de la veracitat respon a la pretensió de protegir el contingut informatiu que arribi a la col·lectivitat, i mantenir la confiança en les fonts informatives i en la consolidació d'un debat públic basat en fets contrastats. D'aquest requisit, en podem observar dues funcions fonamentals. En primer lloc, garantir que la informació arribi amb un alt grau de precisió i fidelitat amb la realitat i en segon lloc actuar com a límit per evitar que la llibertat d'informació esdevingui un canal per a la difusió de notícies manipulades o falses, amb la conseqüent pèrdua de la confiança ciutadana en les institucions mediàtiques i en el propi sistema democràtic.

És important destacar que el requisit de la veracitat distingeix el dret a la informació d'altres formes de comunicació, especialment de la llibertat d'expressió. Mentre que en aquesta última es protegeix la possibilitat d'expressar opinions i judicis de valor sense necessitat de demostrar la seva veracitat, en el cas del dret a la informació es demana, de manera implícita, que els fets informatius siguin contrastats i precisos. Un altre aspecte important és la necessitat que els mitjans de comunicació, com a agents transmissors, compleixin un deure ètic i professional pel que fa a la verificació dels fets. La recerca d'una informació contrastada s'ha convertit en una exigència tant per la legislació com per la pròpia doctrina, atès que només a través de la revisió rigorosa dels continguts es pot evitar la propagació de *fake news*. Aquesta responsabilitat implica que els professionals de la comunicació han d'establir mètodes de comprovació i control de les fonts, que permetin a la societat accedir a informació objectiva, sense que aquesta sigui manipulada per interessos particulars³⁴.

Com ja hem mencionat, l'exigència de veracitat en el dret a la informació no implica que aquest hagi d'exigir una certesa absoluta. La naturalesa de la informació pot ser objecte de discrepàncies interpretatives, ja que molts fets contenen elements subjectius o valoratius que poden ser debatuts. No obstant, existeix un mínim de veracitat que ha de ser respectat per tal de garantir que, en el seu conjunt, la

³³ STC 29/2009, de 26 de gener, FJ. 4

³⁴ Suárez-Villegas, J. C., & Cruz-Álvarez, J. (2013). Problemas éticos de la instantaneidad informativa en el entorno digital. *Revista de Estudios Políticos*, 173, 141-168.

informació aportada és coherent i fidel als fets reals. Això significa que el deure de contrastar i verificar la informació esdevé un criteri fonamental en la seva tutela, especialment quan es tracta d'informació de gran impacte social o política. Blanco-Alfonso considera que “de la veracitat de la informació depenen, ni més ni menys, la qualitat de la democràcia i el ple exercici dels drets civils de la ciutadania”³⁵. En una de les primeres sentències que van referir-se a aquesta problemàtica en concret, el TC va establir que el requisit constitucional de la veracitat de la informació no va dirigit a l'exigència d'una rigurosa i total exactitud en el contingut de la informació, sinó a negar la protecció constitucional als que transmeten fets veraders, com a simples simples rumors, mancats de tota constatació, o bé invencions o insinuacions sense comprovar la seva realitat a través de les oportunes averiguacions pròpies d'un professional diligent³⁶.

D'aquesta manera, podem afirmar que la llibertat informativa protegeix la transmissió d'informació veraç, i per tant no poden quedar sota la tutela d'aquest dret les informacions que hagin estat expressament elaborades faltant a la veracitat o amb intenció de falsejar la realitat. La protecció serà efectiva, per exemple, encara que una notícia sigui incorrecta o falsa, quan hagi estat diligentment obtinguda i contrastada.

4.2 Rellevància

Tal i com ja hem observat a l'apartat anterior, la Constitució entén com a requisit necessari la veracitat de les informacions difoses. Tot i això, a més de ser veraces, les informacions publicades han de ser rellevants per la formació d'una opinió pública o d'interès general. La justificació d'aquest requisit ve determinada per la naturalesa del dret a la informació. Javier Pérez Royo considera que l'exigència de que la informació sigui d'interès general ve imposat per la pròpia posició del dret a la informació en el sistema polític, per una banda, i pel reconeixement del dret a l'honor, a la intimitat personal i a la pròpia imatge, per l'altra³⁷. L'autor considera que, si la funció del dret a

³⁵ Blanco-Alfonso, I., Chaparro-Domínguez, M.-Á., & Repiso, R. (2021). El fact-checking como estrategia global para contener la desinformación. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 27(3), 779-791. <https://doi.org/10.5209/esmp.76189>.

³⁶ STC 240/1992, de 21 de desembre, FJ.5

³⁷ Royo, F. J. P. (1999). Derecho a la información. *Boletín de la ANABAD*, 49(3), 19-34.

la informació és ser un mitjà per a la formació d'una opinió pública, és evident que la informació que aquest dret ha de protegir ha de ser aquella que sigui rellevant per a la creació d'aquesta opinió. I de la mateixa manera, deixar fora de la protecció constitucional totes aquelles informacions que no vagin encaminades a crear una opinió pública, és a dir, que no siguin rellevants. Podem definir l'interès general com la protecció dels béns i valors supraindividuals, que transcendeixen els interessos particulars d'individus o grups, per beneficiar la societat en el seu conjunt.

El TC ha fet servir també el terme “fet noticiós” per atorgar la qualitat de rellevant a les informacions. Segons el TC, un fet pot considerar-se com a noticiós per dos motius no excloents: per una banda si té rellevància pública, i per altra si afecta a una persona pública³⁸. Un fet amb rellevància pública és aquell que pel seu contingut pot interessar a tota la societat, o a part d'aquesta, podent abarcar moltes àrees, ja siguin aconteixements o conflictes socials³⁹, successos esportius, activitats de grups terroristes, funcionament dels poders públics⁴⁰, judicis penals... Per tant, aquest interès general respon a la idea d'unir els fets o circumstàncies susceptibles d'afectar al conjunt de la ciutadania, amb rellevància suficient per permetre conèixer la situació social concreta del seu entorn. D'altra banda, les informacions sobre persones públiques seran rellevants quan la persona en qüestió hagi triat de manera voluntària exposar-se al públic o, quan aquesta pugui veure's involucrada en temes d'interès general donada la seva posició professional.

D'aquesta manera, entenem que el requisit de la rellevància constitueix un element clau dins del dret a la informació des d'una perspectiva constitucional, ja que determina que la informació subjecta a tutela ha de posseir un grau suficient d'interès públic per tal d'assegurar que el seu coneixement sigui essencial per a la participació democràtica i la formació d'una opinió crítica en la societat. La rellevància funciona com un filtre que determina quins fets han de ser considerats noticiables. La validesa d'una informació, per ser objecte de protecció constitucional, no es pot valorar

³⁸ STC 219/1992, de 3 de desembre, FJ.4

³⁹ STC 104/1986, de 17 de juliol, FJ.5

⁴⁰ Junta de Castilla y León. (n.d.). *Amplitud del derecho a la información: relevancia pública y veracidad*.

Recuperat de

https://www.educa.jcyl.es/educacyl/cm/gallery/Recursos%20constituci%C3%B3n/Bloque_C_web/3_1_0_8/3_amplitud_del_derecho_a_la_informacin_relevancia_pblica_y_veracidad.html

únicament segons la seva veracitat, sinó també en funció de la seva capacitat per contribuir a la formació d'una opinió pública informada. Es tracta, per tant, que les informacions difoses, per la seva naturalesa, impactin en la societat puguin influir en l'opinió pública. La rellevància no només es mesurarà pel contingut de la informació, sinó també per la seva capacitat de generar debat, d'aportar elements per a la presa de decisions polítiques i d'afavorir la transparència en l'acció dels poders públics. La tasca dels tribunals, doncs, és determinar si l'objecte informatiu té un impacte tangible en la participació i en l'interès general, ja que només en aquest cas hauria de gaudir de la protecció que li confereix el marc constitucional.

La dificultat radica en el procés de contrast i verificació de la informació, especialment davant la gran quantitat de notícies que es publiquen cada dia i que circulen a través dels mitjans digitals. En aquest context, donar rellevància als fets implica una responsabilitat addicional: les fonts han de ser fiables i el rigor editorial ha de ser implacable per garantir que el contingut compleix amb els estàndards mínims de veracitat i utilitat social. El requisit de rellevància, per tant, actua com a criteri de selecció: sols els fets que aporten un valor afegit al debat públic i que realment condueixen a una participació informada hauran de ser objecte de tutela especial. Això esdevé especialment rellevant en entorns on la informació circula de manera massiva i contínua, com ara a Internet.

És important destacar que aquest requisit ha de ser interpretat dinàmicament, en funció dels canvis socials i tecnològics. El que en un moment donat es pot considerar com a informació rellevant per a la participació democràtica pot variar en funció del context social i polític. Així, el requisit de rellevància ha de ser vist com un criteri flexible que permet l'adaptació constant del dret a la informació a les noves realitats comunicatives.

5. Límits i col·lisió al voltant del Dret de la informació

5.1 Límits en altres drets

L'exercici del dret a la lliure informació, de la mateixa manera que passa amb la resta de drets fonamentals, està subordinat al compliment d'una sèrie de límits⁴¹. La pròpia configuració constitucional determina a l'article 20.4 que *“aquestes llibertats tenen el seu límit en el respecte als drets reconeguts en aquest Títol, en els preceptes de les lleis que el desenvolupin i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat, a la pròpia imatge i a la protecció de la joventut i de la infància”*.

Tal i com ja hem estudiat en apartats anteriors, el lliure exercici tant del dret a la llibertat d'expressió com el de la llibertat informativa garantitzen la pluralitat de l'opinió pública i la salut de la democràcia. Tot i estar revestits d'una funció institucional, aquests no són il·limitats. El TC entén que, respecte el dret fonamental a comunicar i a emetre lliurement informació veraç, no s'ha d'atorgar als seus titulars un poder il·limitat sobre qualsevol àmbit de la realitat, sinó que, *“a l'estar reconegut com a mitjà de formació de l'opinió pública només pot legitimar les intromissions en altres drets fonamentals que guardin congruència amb la finalitat expressada, mancant d'efecte legitimador quan s'exerciti de manera desmesurada i exorbitant”*⁴².

Els drets a l'honor i a la pròpia imatge són dos drets fonamentals que sovint es veuen afectats per l'exercici de la llibertat informativa, especialment en un entorn on la propagació de notícies falses i manipulades pot generar una distorsió de la realitat i produir danys a la reputació d'individus i col·lectius. En aquest context, missatges difamatoris o informacions inexactes poden arribar ràpidament a un gran nombre de persones i crear un perjudici a l'afectat.

Tot i que la vulneració del dret a la intimitat i pròpia imatge no queda estretament vinculat amb la difusió de notícies falses, sí que té a veure amb el context de la sobreinformació i la immediatesa de la difusió de les informacions. En l'entorn actual

⁴¹ Martínez Cristóbal, D. (2022). Los medios de comunicación frente a los límites constitucionales del derecho a la información. En L. Manzano-Zambruno & V. García Prieto (Coords.), *Pensar el poder: derechos humanos y herramientas comunicativas* (pp. 606-620). Editorial Universidad Rey Juan Carlos.

⁴² STC 185/2002, de 14 d'octubre, FJ.3

de la comunicació digital, tot i que la vulneració del dret a la pròpia imatge no es produeix exclusivament per la difusió de notícies falses, aquesta vulneració està estretament vinculada al context de la sobreinformació. En aquest entorn, els mitjans i les xarxes socials faciliten la circulació massiva de continguts que, poden quedar emparades en el dret de la informació o en altres casos vulnerar el dret a la pròpia imatge regulat a l'article 18.1 de la CE. Aquest dret, tal com s'ha reconegut en diverses normatives i sentències, protegeix la dimensió moral de les persones, atribuïnt al seu titular el dret a determinar la informació gràfica generada pels seus trets físics personals⁴³. En relació al dret a la intimitat, s'ha proclamat que la rellevància pública de la informació [...] justifica l'exigència de que s'assumeixin pertorbacions o molèsties ocasionades per la difusió d'una determinada notícia⁴⁴.

5.2 Col·lisió i procés de ponderació

L'impacte sobre el dret a l'honor té molta més rellevància en aquest context de desinformació. Aquest dret protegeix la reputació i la dignitat de l'individu, i la seva vulneració pot derivar en situacions en què s'atribueixen fets calumniosos que, tot i ser falsos, puguin arribar a ser entesos com veritats pel conjunt o una part de la societat. En l'era de la informació digital, una acusació sense fonament es pot expandir ràpidament per la xarxa. Els tribunals, conscients d'aquesta problemàtica i de la col·lisió de la llibertat informativa amb la protecció dels drets a l'honor i a la pròpia imatge, han establert criteris jurisprudencials per poder dur a terme una correcta ponderació d'aquests⁴⁵. El Tribunal Suprem, en aquest cas, té en compte aspectes com el context de la informació, la importància per l'interès públic, l'absència d'expressions ofensives i la diligència emprada per l'informador per contrastar la veracitat dels fets narrats⁴⁶.

Lilián Galván Bautista considera que, el procés de ponderació "té la finalitat de produir el menor menyscapte possible als drets fonamentals, atenent el principi de proporcionalitat, seguint els tres criteris: racional, raonable i adequat, posant en salvaguarda el dret o bé constitucionalment protegit, amb estricte aferrament als

⁴³ STC 81/2001 de 26 de març FJ.2 i STC 156/2001 de 2 de juliol, FJ.3

⁴⁴ STC 20/1992, de 14 de febrer, FJ.3

⁴⁵ Sentències del Tribunal Suprem 629/2018 de 13 de novembre, 841/2005 de 19 de setembre, 129/2005 de 7 de febrer i 2186/2008 de 19 de desembre.

⁴⁶ Sentència del Tribunal Suprem 4649/2023, de 13 de novembre.

requisits d'idoneïtat i adequació".⁴⁷ En el xoc del dret a la informació i l'honor, s'hauran de tenir en compte requisits com la rellevància, prèviament tractats en aquest estudi, exigint un nivell de diligència en la seva màxima intensitat, quan la notícia divulgada pugui suposar, pel seu propi contingut, un descrèdit en la consideració de la persona a la que la informació es refereix⁴⁸.

La ponderació, per tant, l'aplicaran els tribunals al observar l'existència de la col·lisió de drets, estudiant la intensitat i la transcendència amb la que queda afectat cada un d'ells, elaborant una regla que permeti establir una preferència a un o altre dret⁴⁹. Aquesta tècnica exigirà valorar, en primer terme, el pes en abstracte dels respectius drets fonamentals que col·lisionen, respectant la posició prevalent que ostenta el dret a la llibertat d'informació i expressió sobre el dret a l'honor com a garantia per la formació d'una opinió pública. En segon terme, s'haurà de valorar el pes relatiu dels drets en qüestió, tenint en compte els requisits constitucionals estudiats, com la rellevància, la projecció pública, la veracitat o la diligència de l'informador⁵⁰.

L'anàlisi doctrinal i jurisprudencial permet conèixer com actuen i valoren la intensitat de l'afectació de cada dret per atorgar-ne preferència segons les circumstàncies del cas. Les recents sentències del TS i TC reflecteixen aquesta metodologia, mostrant la importància de conèixer aquests criteris per fonamentar la prevalença d'un dret sobre l'altre. Malgrat això, la ponderació requereix sempre una anàlisi global i individualitzat, ja que cada conflicte necessita ser resolt tenint en compte les particularitats específiques de cada cas.

⁴⁷ Bautista, L. G. (2022). La protección contra la desinformación. In *Pensar el poder: derechos humanos y herramientas comunicativas* (pp. 655-673). Dykinson.

⁴⁸ STC 192/1999, de 25 d'octubre, FJ.4

⁴⁹ Sentència del Tribunal Suprem 2186/2008, de 19 de desembre.

⁵⁰ STC 139/2007, de 4 de juny, FJ.9

6. La desinformació en mitjans digitals

6.1 Problemàtiques i reptes en els mitjans digitals

En l'actualitat els mitjans digitals s'han convertit en el principal canal a través del qual milions de persones reben i comparteixen notícies cada dia. Aquesta sobresaturació, però, comporta la difusió de notícies errònies o deliberadament falses -desinformació- que, lluny de satisfer l'interès públic, tendeix a alimentar el sensacionalisme i la confusió. Els models de negoci que depenen del trànsit web influeixen decisivament en l'oferta de continguts i són nombrosos els cibermitjans que prioritzen títols enganyosos per captar l'atenció de l'audiència i disparar el nombre de "clics"⁵¹.

La desinformació no sempre neix d'una campanya de manipulació calculada i sovint pot aparèixer de la manca de verificació de la informació i de l'absència de criteris rigorosos per filtrar les fonts. A tot això, es suma la confusió dels emissors a l'hora de difondre informació a la plataformes digitals, ja que "els usuaris poden acabar exercint un paper molt proper al que estaven desenvolupant fins ara els periodistes en els mitjans de comunicació tradicionals"⁵². Una possible solució seria l'adquisició d'habilitats per identificar perfils o pàgines que publiquen continguts poc contrastats, que citen fonts anònimes o que ofereixen dades amb poc rigor científic.

Per revertir aquesta tendència, seria interessant desenvolupar programes d'alfabetització mediàtica i apropar-les a la ciutadania, per dotar-los de criteris crítics i poder analitzar l'origen d'una notícia i comprovar les dades. El terme que defineix aquesta necessitat és el "periodisme social"⁵³, entès aquest com el conjunt de mesures destinades no només a informar, sinó a orientar i garantir que els ciutadans rebin notícies veraces i rellevants i que puguin formar-se una opinió lliure.

⁵¹ Cerbino, M. (2004). Ética y sensacionalismo en el periodismo digital. Revista INFOLAC, 17(17).

⁵² STC 8/2022, de 27 de gener, FJ.2

⁵³ García García, S. (2021). El Periodismo Social en la prensa española. Estudio de situación y elaboración de una revista especializada: CIVIS.

6.2 Intel·ligència artificial i algoritmes

La intel·ligència artificial i les noves tecnologies han obert portes a un món més eficient i connectat, no obstant això, també suposen grans reptes per la comunicació en els mitjans digitals. Els algoritmes s'han convertit en peces clau de l'ecosistema informatiu contemporani⁵⁴. Cercadors com *Google* fan servir aquests algoritmes per filtrar i ordenar els seus resultats fent servir un gran nombre de factors, oferint diferent informació -personalitzada- davant de les mateixes cerques. Aquests algoritmes es fan servir per analitzar un gran volum de dades, i a través de criteris de personalització, ofereixen a cada lector notícies i articles adaptats als seus interessos i historial de navegació. Aquestes solucions digitals poden millorar l'experiència de l'usuari, facilitar l'accés a la informació i processar grans quantitats de dades. Com a part negativa, el mateix mecanisme que filtra i recomana continguts pot portar a la creació de les bombolles de filtres: els usuaris només reben el que l'algoritme preveu que li agradarà, sense exposar-lo a opinions oposades. Això provoca el reforç les conviccions ja existents dels receptors i alimenten la circulació de rumors entre usuaris que ja comparteixen les mateixes idees. Això dificulta clarament la confrontació de veus diverses i polaritza les posicions, amb el perill de crear realitats paral·leles⁵⁵.

A més, els algoritmes no són neutres, i sovint són "complexos, opacs i imprevisibles"⁵⁶: estan programats per persones amb valors i interessos propis, de manera que poden incorporar biaixos que condicionen la informació difosa. La manca de transparència sobre el funcionament intern d'aquests sistemes dificulta la comprensió dels usuaris dels motius pels quals reben unes notícies i no unes altres.

Els bots, acrònim de robots, són una manifestació més dels algoritmes i la intel·ligència artificial a les plataformes digitals. Aquests són comptes automàtics -entrenats a través d'intel·ligència artificial- que publiquen i comparteixen contingut sense intervenció

⁵⁴ Codina, L., Lopezosa, C., & Rovira, C. (2022). Periodismo y algoritmos: de la era de la información a la era del algoritmo. *Documentación de Ciencias de la Información*, 45(1), 1-5.

⁵⁵ Ruiz, M. J. U., & Sánchez, J. L. M. (2019). Algoritmos y bots aplicados al periodismo. El caso de Narrativa Inteligencia Artificial: estructura, producción y calidad informativa. *Doxa comunicación. Revista interdisciplinar de estudios de comunicación y ciencias sociales*, 213-233.

⁵⁶ Kirley, Elizabeth A, The Robot as Cub Reporter: Law's Emerging Role in Cognitive Journalism (April 12, 2016). *European Journal of Law and Technology*, Vol. 7, No 3, 2016, Deakin Law School Research Paper No. 17-18, Disponible a SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2952151>

humana directa⁵⁷. La gran majoria són tant sofisticats que recreen patrons de comportament humà, i poden agregar comentaris i intervencions a la xarxa que semblen realitat, la qual cosa dificulta la feina dels periodistes i dels equips de verificació.

6.2 Revisió jurisprudencial

A continuació farem una revisió sobre la Sentència del Tribunal Constitucional 8/2022, de 27 de Gener de 2022⁵⁸, que examina l'impacte de les xarxes socials en la llibertat d'informació i expressió i la col·lisió amb el dret a l'honor i s'alça com una sentència pionera en la difusió de missatges a les plataformes digitals.

En aquest cas, el recurs d'empara s'origina per un conflicte professional i personal entre dos periodistes, Máximo Pradera Sánchez y Antonio Javier Rodríguez Naranjo, en les seves intervencions en un programa de ràdio d'*Onda Cero*. La publicació en un diari digital per part de Rodríguez Naranjo, sobre un incident de trànsit d'Esperanza Aguirre, va portar els retrets del seu company Pradera Sánchez i el creuament de missatges via *Whatsapp* i correus electrònics amb to bel·ligerant. Poc després Rodríguez Naranjo va publicar un *tuit*⁵⁹ dient que havia estat "agredit física i verbalment per Máximo Pradera", acusació que van amplificar diversos mitjans digitals i que va esdevenir en un ampli debat a la plataforma *Twitter*.

Per tot això, Pradera va interposar demanda per vulneració del dret a l'honor, reclamant una indemnització i imposició d'obligacions de publicació. El jutjat de primera instància de Pozuelo de Alarcón va desestimar la demanda, però l'Audiència Provincial de Madrid sí que la va estimar, condemnant a Rodríguez Naranjo a indemnitzar amb 5.000 euros i a publicar la sentència a el "*Periodista Digital*" i al compte de *Twitter*. El Tribunal Suprem va confirmar la resolució i Rodríguez Naranjo va esgotar la via ordinària i va acudir al Tribunal Constitucional al·legant violació de la seva llibertat d'expressió.

⁵⁷ Flores Vivar, J. M. (2019). Inteligencia artificial y periodismo: diluyendo el impacto de la desinformación y las noticias falsas a través de los bots.

⁵⁸ STC 8/2022, de 27 de gener

⁵⁹ La real academia espanyola defineix un tuit com un missatge digital curt, no superior a un nombre establert de caràcters, que s'envia a través de la xarxa social Twitter.

El TC estructura els fonaments jurídics en dos grans blocs: una determinació del dret aplicable, a través de la distinció d'expressió i informació (ja tractats prèviament en aquest estudi) i els límits a la llibertat d'informació i col·lisió amb el dret a l'honor. La rellevància d'aquesta sentència ve donada pel desenvolupament del tribunal dels criteris propis del context de les xarxes socials, i té en compte els següents elements:

- i) **Impacte i difusió:** “Les xarxes socials actuen sobre els eixos de la immediatesa i rapidesa en la difusió de continguts [...] que suposa una capacitat per influir en l'opinió pública exponencialment superior a la dels mitjans de comunicació tradicionals [...] però que com a contrapunt suposen un major risc de vulneració dels drets a la personalitat de tercers”
- ii) **Autoria del missatge:** Es distingeixen les posicions en l'àmbit digital, diferenciant qui crea el contingut, qui el reproduïx i la pròpia plataforma que el suporta.
- iii) **Abast de l'audiència:** Considera quins són els receptors del missatge i l'amplitud de la difusió del missatge, establint que “aquest element no es pot ignorar l'hora d'avaluar l'impacte d'una determinada opinió o informació difosa a les xarxes [...] y no és el mateix que tal missatge hagi estat llegit per una persona que per un milió.
- iv) **Contingut dels missatges:** El TC es basa en la jurisprudència del Tribunal d'Estrasburg⁶⁰ per afirmar que “els missatges difosos per internet es beneficien d'una protecció equivalent a la que mereixen altres mitjans de comunicació”
- v) **Atacs personals:** S'estableix que els missatges que transcendeixen el debat de les idees i es converteixen en atacs personals no estan emparats per l'article 10 CEDH.
- vi) **Efecte desalentador:** A l'analitzar la proporcionalitat de la sanció civil imposada (5.000 euros respecte els més de 20.000 euros sol·licitats), el Tribunal conclou que no és desproporcionat ni genera un efecte desalentador general sobre l'exercici de la llibertat d'informació en xarxes socials.

⁶⁰ Tribunal Europeu de Drets Humans. (2010). *Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Renaud contra França, de 25 de febrer de 2010.*

Amb aquests paràmetres, el TC avalua la resolució recorreguda i conclou que l'Audiència Provincial i el Tribunal Suprem van aplicar correctament la doctrina constitucional, valorant adequadament la manca de veracitat dels fets narrats pel Sr. Rodríguez Naranjo i el seu efecte lesiu sobre l'honor de Pradera. En resum, la sentència estableix les bases per a supòsits similars en reforçar que, en l'àmbit de les xarxes socials, la llibertat d'informació exigeix una base fàctica veraç i la ponderació de la difusió, l'autoria i l'efecte personal dels missatges, així com una avaluació estricta de la proporcionalitat de les sancions civils per evitar efectes dissuasius indeguts.

7. Fact-Checking

7.1. El concepte de fact-checking i la seva funció social

El *fact-checking*, o verificació de fets, és una pràctica que consisteix a analitzar i comprovar la veracitat d'afirmacions que circulen en l'espai públic, ja siguin realitzades per actors polítics, mitjans de comunicació, figures públiques o usuaris a les xarxes socials. Es tracta d'un procés metòdic que busca contrastar informacions amb fonts fiables i accessibles, per tal d'establir si són certes, enganyoses, imprecises o falses.⁶¹

Aquesta pràctica sorgeix com a resposta a l'augment de la desinformació i la propagació de *fake news*, especialment a partir de l'ús massiu d'internet i les xarxes socials com a canals d'informació. L'accessibilitat i la rapidesa amb què es difonen els continguts digitals han generat un ecosistema informatiu en què sovint predomina la viralitat sobre la veracitat. Davant aquest escenari, el *fact-checking* pretén restablir el valor de la informació contrastada i promoure un consum crític de continguts.⁶² En el marc d'una societat democràtica, el *fact-checking* juga un paper fonamental com a eina per garantir el dret a la informació veraç, reconegut a l'article 20 de la Constitució Espanyola. La seva funció no és només tècnica, sinó també social i cívica, ja que contribueix a preservar un espai públic informat i a protegir la qualitat del debat democràtic. D'aquesta manera, es reforça també la capacitat crítica de la ciutadania i es promou la transparència en el discurs polític i mediàtic.⁶³

Ara bé, cal diferenciar clarament el *fact-checking* d'altres formes de control del discurs. A diferència de la censura o dels filtres editorials tradicionals, el *fact-checking* no impedeix la publicació de continguts, sinó que analitza posteriorment la seva veracitat, oferint informació complementària o correctiva. Així, es manté el respecte a la llibertat d'expressió, però alhora es defensa el dret col·lectiu a una informació veraç i contrastada. Aquest equilibri entre llibertat i responsabilitat és especialment rellevant

⁶¹ Blanco-Alfonso, I., Chaparro-Domínguez, M.Á., & Repiso, R. (2021). El fact-checking como estrategia global para contener la desinformación. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 27(3), 779-791

⁶² Jover García, F. (2022). La protección jurídica de las fake news. *Actualidad Jurídica Aranzadi*, nº983, Sección Comentario. Editorial Aranzadi.

⁶³ Fact-Checking, V. S., & Tool, C. J. A. A. (n.d.). 'Fact-checking' vs. 'fake news': Periodismo de confirmación como recurso de la competencia mediática contra la desinformación.

en l'era digital, on els límits entre opinió, informació i manipulació poden esdevenir difusos.⁶⁴

7.2. Metodologies i estratègies de verificació

El procés de *fact-checking* segueix una metodologia sistemàtica que té com a finalitat contrastar informació i oferir conclusions clares sobre la seva veracitat. Aquest procés no és improvisat, sinó que es fonamenta en protocols rigorosos que busquen garantir la màxima transparència, imparcialitat i fiabilitat.

La verificació comença, habitualment, amb la identificació d'una afirmació que circula a l'espai públic, ja sigui a través de mitjans de comunicació, xarxes socials o declaracions institucionals, i que genera dubtes sobre la seva autenticitat. Un cop seleccionada, es procedeix a una recerca de fonts primàries i secundàries per comprovar-ne el contingut, contrastant-la amb dades oficials, informes, estudis i altres fonts fiables. Aquest procés permet determinar si la informació és certa, parcialment certa, enganyosa o falsa.

Una estratègia habitual de les plataformes de *fact-checking* és l'ús d'etiquetes o escales de valoració que classifiquen les afirmacions segons el seu grau de veracitat. Aquest sistema ajuda a comunicar de manera senzilla i visual si una informació és correcta, imprecisa o falsa, afavorint així la comprensió per part del públic general.

A més, cal destacar que les plataformes com Newtral, Maldita o Verificat han desenvolupat protocols molt precisos per al seu treball, que inclouen la verificació col·laborativa amb l'audiència, per exemple, a través de WhatsApp, i la participació d'equips multidisciplinaris formats per periodistes, tècnics, documentalistes i experts en dades. El procés de verificació és, sovint, auditat per organismes independents i s'ajusta a principis com la transparència, la imparcialitat i la correcció pública dels errors.

Una altra qüestió rellevant és l'ús creixent de tecnologia i intel·ligència artificial per a la detecció i seguiment de continguts sospitosos. Algunes entitats utilitzen sistemes de processament del llenguatge natural i eines automàtiques de rastreig digital per

⁶⁴ Díez Bueso, L. (2018). La libertad de expresión en las redes sociales. *IDP: Revista de Internet, Derecho y Política*, 27.

identificar patrons de desinformació o accelerar el procés inicial d'identificació dels missatges.

Més enllà de la tasca de verificació estricta, moltes iniciatives integren també una dimensió pedagògica, orientada a fomentar l'educació mediàtica. Aquest enfocament busca formar ciutadans crítics i conscients dels mecanismes de desinformació, dotant-los d'eines per identificar continguts dubtosos o manipulats. L'objectiu no és només “verificar per a” la societat, sinó també “capacitar” la societat per verificar de manera autònoma.

Finalment, cal tenir en compte que, en la pràctica, la verificació efectiva requereix sovint prioritzar la credibilitat per sobre de la rapidesa. Accedir a fonts governamentals, acadèmiques o judicials pot ser més lent, però aporta una major solidesa a les conclusions del procés. Aquest equilibri entre rapidesa i rigor constitueix un dels grans reptes actuals del *fact-checking*, especialment en un entorn digital marcat per la immediatesa i la viralització dels continguts.

Tanmateix, malgrat el seu paper cada cop més rellevant, el *fact-checking* no és aliè a qüestionaments. Algunes veus critiquen, tant des de la societat civil com desde l'àmbit polític⁶⁵, la possibilitat que aquestes plataformes acabin exercint una forma indirecta de control sobre el discurs públic, especialment si es perceben com a jutges de la veritat sense supervisió externa. Per aquest motiu, és fonamental que les iniciatives de verificació operin sota criteris clars, públics i verificables, que evitin qualsevol mena d'arbitrarietat o biaix ideològic. La credibilitat del *fact-checking* recau, precisament, en el seu compromís amb la transparència, la independència i la correcció constant. És a través d'aquests valors que pot mantenir la seva legitimitat com a eina al servei del dret a la informació i del pluralisme democràtic.

⁶⁵ Santiago Abascal, líder de VOX, ha qüestionat obertament les plataformes i mecanismes oficials de verificació de notícies impulsats pel Govern
<https://madridpress.com/archive/281782/vox-recurre-ante-el-supremo-el-ministerio-de-la-verdad>

7.3. Iniciatives de fact-checking a Espanya

En els darrers anys, Espanya ha vist créixer diverses iniciatives de *fact-checking* que s'han consolidat com a referents en la lluita contra la desinformació. Aquestes plataformes, tot i tenir enfocaments i formats diferents, comparteixen principis comuns com la independència, la transparència metodològica i l'adhesió a estàndards internacionals de verificació.⁶⁶

Una de les iniciatives pioneres és **Maldita.es**, nascuda a partir de la comunitat de “Maldita Hemeroteca”. Aquest projecte, que va començar a Twitter, s'ha convertit en una fundació sense ànim de lucre i desenvolupa tasques de verificació molt diverses: des de la comprovació d'afirmacions polítiques fins al desmentiment de notícies falses virals. Maldita.es treballa amb la participació activa dels usuaris a través de canals com WhatsApp, i ofereix contingut educatiu, eines per detectar desinformació i accions de divulgació per millorar la cultura informativa.

També destaca **Newtral**, impulsada per la periodista Ana Pastor. Aquesta plataforma combina verificació política amb anàlisi de dades i reportatges audiovisuals. Té un equip professionalitzat que segueix metodologies clares per verificar declaracions públiques i informació difosa a través de mitjans i xarxes. A més, col·labora amb organismes internacionals i participa activament en projectes europeus relacionats amb la desinformació.

Segons Pastor⁶⁷, en el seu treball sobre fact-checking han prioritzat tres grans fases des que van començar a treballar:

- Escolta: Capturen les *fake news* que arriben a través de les xarxes socials i WhatsApp. Aquesta fase implica monitoritzar constantment les plataformes digitals per identificar continguts sospitosos que puguin ser desinformació.
- Captació: Arxiven tota la informació del procés de verificació de cada bulo en una gran base de dades. Aquest arxiu sistemàtic permet tenir un registre detallat de cada verificació, facilitant la traçabilitat i l'anàlisi posterior.

⁶⁶ López Pan, Fernando y Rodríguez Rodríguez, Jorge (2020): “El *Fact Checking* en España. Plataformas, prácticas y rasgos distintivos”. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico* 26(3), 1045-1065.4

⁶⁷ Muela, C., & Esplá, D. (2019). Cazadores de fake news: Conocemos Newtral con Ana Pastor. Xataka. <https://bit.ly/3qHaKWc>

- Detecció: Utilitzen la Data Science Lingüístic, és a dir, la intel·ligència artificial aplicada al llenguatge, per detectar certes mentides de manera automàtica. Aquesta tecnologia permet identificar patrons de desinformació i accelerar el procés de verificació inicial.

En l'àmbit institucional, cal mencionar **EFE Verifica**, una iniciativa de l'agència de notícies EFE. Es tracta d'un projecte que assumeix la verificació com una funció pròpia del periodisme públic i ofereix una aproximació neutra, centrada en dades oficials i fonts contrastades. Aquesta proposta s'ha integrat en l'ecosistema de *fact-checking* espanyol aportant el prestigi i la trajectòria de l'agència.

Pel que fa a l'àmbit català, destaca **Verificat**, una plataforma independent fundada el 2019 que centra la seva activitat en la verificació del discurs polític i en la circulació de continguts a les xarxes. Verificat també desenvolupa projectes educatius com **Desfake**, una iniciativa adreçada a docents per portar l'alfabetització mediàtica a les aules. A més, forma part de la **International Fact-Checking Network (IFCN)** i participa en l'observatori ibèric **IBERIFIER**, promogut per la Unió Europea.

Totes aquestes iniciatives comparteixen una visió comuna: contribuir a una opinió pública informada, combatre la desinformació i enfortir la qualitat democràtica. Ho fan a través de la verificació de continguts, la publicació de resultats accessibles i explicatius, i la promoció d'una ciutadania crítica i formada. En conjunt, conformen un ecosistema divers però complementari, que reflecteix el compromís creixent amb la veracitat informativa a Espanya.

8. Conclusions

Aquest treball ha presentat la configuració constitucional dels drets a la llibertat d'expressió i informació en el context informatiu de la nostra societat. S'ha tractat aquesta problemàtica tenint en compte l'entorn de la digitalització i desinformació que hem experimentat en els darrers anys. Aquests drets en qüestió es presenten com a dos vessants inseparables però complementàries d'una mateixa llibertat fonamental, destinada a garantir un debat públic veritablement plural i fonamentat. D'una banda, la llibertat d'expressió es desplega com l'espai en què l'individu pot manifestar pensaments, opinions i judicis de valor amb la màxima amplitud, incloses formes d'expressió que, encara que aspres o incòmodes, contribueixen al pluralisme i a la salut de la democràcia. De l'altra, el dret a la informació exigeix criteris més estrictes —la veracitat i la rellevància— per assegurar que els fets difosos siguin fidelment contrastats i significatius per a la formació d'una opinió pública crítica. L'equilibri entre ambdues dimensions revela la gran complexitat del paradigma constitucional: no n'hi ha prou amb que qualsevol idea pugui expressar-se lliure pel fet de ser opinió, ni que qualsevol informació circuli sense qüestionar-se pel fet de ser “notícia”; en ambdós casos cal respectar i encoratjar el diàleg però, alhora, vetllar perquè aquest diàleg es construeixi sobre fets raonablement verificats i amb un interès general.

Així, la recerca de la veracitat, més que una pretensió de “veritat absoluta”, s'entén com un deure de diligència professional i ètica que obliga als mitjans i als comunicadors a contrastar fonts, verificar dades i desplegar un esforç raonable per evitar la propagació de rumors o informacions falses. Aquest requisit no només garanteix la transparència del procés informatiu, sinó que també preserva la confiança de la ciutadania en les institucions mediàtiques i, en última instància, en el propi sistema democràtic. És important entendre l'existència d'un marge d'error, inherent a qualsevol procés d'informació, però també l'exclusió d'intencions manipuladores o la divulgació de continguts sense bases, de la protecció constitucional. Això implica, en la pràctica, que els professionals del periodisme i les plataformes digitals i els creadors adoptin protocols de verificació, enregistrament de l'origen de la informació i correcció de possibles errades, fomentant així una cultura de la transparència i la rendició de comptes.

Alhora, el requisit de rellevància condueix a un filtre qualitatiu que determina què és “notícia” en el sentit constitucional: només aquells fets amb capacitat real per influir en la formació de l’opinió pública o que afectin directament la comunitat -sigui per la seva dimensió social, política, econòmica o cultural- mereixen aquesta protecció privilegiada. Aquesta visió evita la sobreinformació i concentra els esforços en garantir que la ciutadania disposi de les eines per comprendre i debatre allò que realment importa col·lectivament. En un context on les xarxes socials i els mitjans digitals difonen un volum ingent de continguts cada segon, la prioritització de la rellevància evita que la desinformació i el sensacionalisme dilueixin l’atenció del públic i contribueixin a reforçar bombolles informatives que aïllen els individus de perspectives divergents.

També hem estudiat una altra realitat constitucional: la col·lisió entre el dret a la informació amb altres drets fonamentals -com l’honor, la intimitat o la pròpia imatge- i el desplegament del “delicat” procés de ponderació, mitjançant el qual els tribunals decideixen, cas a cas, fins a quin punt l’interès públic justifica una intromissió en la esfera personal. La jurisprudència del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem ha assenyalat que, malgrat la posició preeminent de la llibertat informativa, cal calibrar amb cura la proporcionalitat de la intervenció: d’una banda, es defensa la llibertat de difusió de notícies que aportin un valor clar al debat públic; de l’altra, es protegeix la reputació i la dignitat de les persones davant de difamacions i informacions infundades que puguin causar un perjudici greu. Aquesta ponderació exigeix valorar la bona fe de l’informador, l’existència d’un mínim de diligència raonable en la verificació i la naturalesa i intensitat del possible dany als drets individuals, sempre amb la voluntat de minimitzar l’afectació innecessària i garantir una solució justa tant per a l’interès col·lectiu com per a la dignitat personal.

També hem pogut veure com els mitjans digitals i les plataformes han afegit nous reptes a la desinformació. Els algoritmes, dissenyats per fomentar la participació, tendeixen a promoure continguts poc rigorosos per generar més clics i visualitzacions, en detriment de la qualitat o veracitat. Això alimenta bombolles de filtre que reforcen biaixos existents, dificulten l’accés a perspectives alternatives i descuiden l’objectiu principal de la informació: empoderar el ciutadà i capacitar-lo per prendre decisions informades. Per combatre aquest fenomen cal que les plataformes adoptin mesures de

transparència en els seus algoritmes i facilitin l'accés a les dades per a investigadors, periodistes i autoritats reguladores, encarregades d'identificar possibles biaixos i garantir la responsabilitat de les plataformes davant la societat

En aquesta lluita contra la manipulació informativa, les iniciatives de fact-checking s'han revelat com a pilars essencials. A través de metodologies sistemàtiques de verificació de fets i fonts, aquests projectes -tant independents com integrats en mitjans tradicionals- ajuden a desacreditar rumors i informacions falses abans que adquireixin una difusió generalitzada. A més de protegir la veracitat, el fact-checking promou la rendició de comptes en l'àmbit mediàtic, incentiva la formació de protocols comuns de verificació i informa ràpidament de les errades. No obstant això, per ser plenament efectiu, cal enfortir la seva independència editorial, garantir el seu finançament sostingut i fomentar la col·laboració amb institucions públiques i privades per incorporar aquests mecanismes de comprovació dins dels processos de publicació de notícies.

La solució a la problemàtica que hem estat estudiant resulta, per tant, complexa. Només amb una educació mediàtica, el desenvolupament d'habilitats de pensament crític i l'alfabetització digital de la societat podrem oferir als ciutadans la capacitat de ser degudament informats i actuar amb rigurositat davant de la desinformació. Per una altra banda, caldrà establir compromisos de transparència a les plataformes digitals, com la publicació periòdica d'informes sobre els continguts difosos i el funcionament dels algoritmes. També és important promoure i dissenyar procediments d'actuació àgils perquè qualsevol usuari pugui sol·licitar la correcció o retirada de notícies manifestament falses, garantint a la vegada el dret d'expressió i informació, sense caure en una censura indeguda.

Amb tot això, creiem que només existeix una única solució que pugui fer front a aquesta nova realitat informativa: una cooperació efectiva entre totes les parts implicades, un pacte social entre l'Estat, els mitjans de comunicació i els ciutadans. Només la unió de forces entre tots els agents del procés informatiu podran permetre la construcció d'una esfera tecnològica i jurídica que protegeixi l'espai comunicatiu, i alhora, dels drets a la llibertat d'expressió i d'informació.

9. Bibliografia

9.1 Normativa

- Assemblée General de les Nacions Unides. (1948). Declaració Universal dels Drets Humans. Resolució 217 A (III), de 10 de desembre de 1948.
- Assemblée General de les Nacions Unides. (1966). Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics. Resolució 2200 A (XXI), de 16 de desembre de 1966. (Entrada en vigor: 23 de març de 1976)
- Constitución Española (BOE núm. 311, de 29 de diciembre de 1978)
- Llei 19/2013. (2013). Llei de Transparència, Accés a la Informació Pública i Bon Govern (BOE núm. 295, de 10 de desembre de 2013).
- Llei 22/2005. (2005). Llei de Comunicació Audiovisual de Catalunya (DOGC núm. 4543, de 3 de gener de 2006; BOE núm. 38, de 14 de febrer de 2006). Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya
- Llei Orgànica 3/2018. (2018). Llei Orgànica de Protecció de Dades Personals i garantia dels drets digitals (BOE núm. 294, de 6 de desembre de 2018).

9.2. Jurisprudència

- STC 6/1981, de 16 de març, FJ.4
- STC 105/1983, de 23 de novembre, FJ.11
- STC 159/1986, de 12 de desembre, FJ.6
- STC 104/1986, de 17 de juliol, FJ.5
- STC 107/1988, de 8 de juny, FJ.2
- STC 105/1990, de 6 de juny, FJ.4
- STC 20/1992, de 14 de febrer, FJ.3
- STC 240/1992, de 21 de desembre, FJ.5
- STC 219/1992, de 3 de desembre, FJ.4
- STC 81/2001, de 26 de març, FJ.2
- STC 156/2001, de 2 de juliol, FJ.3
- STC 185/2002, de 14 d'octubre, FJ.3
- STC 216/2006, de 3 de juliol, FJ.7
- STC 139/2007, de 4 de juny, FJ.7 i FJ.9

- STC 29/2009, de 26 de gener, FJ.4
- STC 23/2010, de 27 d'abril, FJ.3
- STC 50/2010, de 4 d'octubre, FJ.4
- STC 41/2011, de 11 d'abril, FJ.5
- STC 79/2014, de 28 de maig, FJ.4
- STC 86/2017, de 4 de juliol, FJ.5
- STC 27/2020, de 24 de febrer, FJ.2
- STC 8/2022, de 27 de gener, FJ.2
- Sentència del Tribunal Suprem 129/2005 de 7 de febrer
- Sentència del Tribunal Suprem 2186/2008, de 19 de desembre
- Sentència del Tribunal Suprem 4649/2023, de 13 de novembre
- Sentència del Tribunal Suprem 629/2018 de 13 de novembre
- Sentència del Tribunal Suprem 841/2005 de 19 de setembre
- Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Bladet Tromsø i Stensaas contra Noruega, de 20 de maig de 1999
- Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Stoll contra Suïssa, de 10 de desembre de 2007
- Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Timpul Info-Magazin i Anghel contra Moldàvia, de 27 de novembre de 2007
- Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Renaud contra França, de 25 de febrer de 2010
- Sentència Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Newspapers Ltd. contra el Regne Unit, de 10 de març de 2009

9.3. Publicacions

- Bautista, L. G. (2022). La protección contra la desinformación. In *Pensar el poder: derechos humanos y herramientas comunicativas* (pp. 655-673). Dykinson.
- Blanco-Alfonso, I., Chaparro-Domínguez, M.Á., & Repiso, R. (2021). El fact-checking como estrategia global para contener la desinformación. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 27(3), 779-791.

- Bustos Gisbert, R. (1994). El concepto de libertad de información a partir de su distinción de la libertad de expresión. *Revista de estudios políticos*, (85), 261-290.
- Cerbino, M. (2004). Ética y sensacionalismo en el periodismo digital. *Revista INFOLAC*, 17(17).
- Codina, L., Lopezosa, C., & Rovira, C. (2022). Periodismo y algoritmos: de la era de la información a la era del algoritmo. *Documentación de Ciencias de la Información*, 45(1), 1-5.
- Díez Bueso, L. (2018). La libertad de expresión en las redes sociales. *IDP: Revista de Internet, Derecho y Política*, 27.
- Escobar Roca, G. (2018). «¿Tenemos al menos un derecho a recibir información veraz?», en *El Derecho de acceso a los medios de comunicación*, H. Aznar, M. Pérez Gabaldón, E. Alonso y A. Edo (Eds.), Valencia, Tirant lo Blanch, p. 101.
- García García, S. (2021). El Periodismo Social en la prensa española. Estudio de situación y elaboración de una revista especializada: CIVIS.
- Guichot Reina, E. (2011). *Transparencia y acceso a la información pública en España: análisis y propuestas legislativas*. Laboratorio de Alternativas.
- Jaén Vallejo, M. (2021, 8 de enero). Libertad de información, «fake news» y secreto profesional. *Confilegal*.
<https://confilegal.com/20210108-libertad-de-informacion-fake-news-y-secreto-profesional/>
- Jover García, F. (2022). La protección jurídica de las fake news. *Actualidad Jurídica Aranzadi*, nº983, Sección Comentario. Editorial Aranzadi. (BIB\2022\1168)
- López de Lerma Galán, J. (2018). El derecho a recibir información veraz en el sistema constitucional. El ejercicio profesional del periodismo como garantía democrática. *Estudios de Deusto*, 66(2), 435-459.
[https://doi.org/10.18543/ed-66\(2\)-2018pp435-459-2018pp435-459](https://doi.org/10.18543/ed-66(2)-2018pp435-459-2018pp435-459)
- López Pan, F., & Rodríguez Rodríguez, J. (2020). El Fact Checking en España. Plataformas, prácticas y rasgos distintivos. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 26(3), 1045-1065.

- Martínez Cristóbal, D. (2022). Los medios de comunicación frente a los límites constitucionales del derecho a la información. En L. Manzano-Zambruno & V. García Prieto (Coords.), *Pensar el poder: derechos humanos y herramientas comunicativas* (pp. 606-620). Editorial Universidad Rey Juan Carlos.
- Martín Ríos, M. del P., & Villegas Delgado, C. (2022). *El Derecho de la Encrucijada Tecnológica. Estudios sobre Derechos Fundamentales, nuevas tecnologías e inteligencia artificial*. Tirant lo Blanch. <https://biblioteca-tirant-com.eu1.proxy.openathens.net/cloudLibrary/ebook/info/9788411132930>
- Muela, C., & Esplá, D. (2019). Cazadores de fake news: Conocemos Newtral con Ana Pastor. Xataka. <https://bit.ly/3qHaKWc>
- Royo, F. J. P. (1999). Derecho a la información. *Boletín de la ANABAD*, 49(3), 19-34.
- Ruiz, M. J. U., & Sánchez, J. L. M. (2019). Algoritmos y bots aplicados al periodismo. El caso de Narrativa Inteligencia Artificial: estructura, producción y calidad informativa. *Doxa comunicación. Revista interdisciplinar de estudios de comunicación y ciencias sociales*, 213-233.
- Serra Cristobal, R. (2023). Noticias falsas (fake news) y derecho a recibir información veraz. Dónde se fundamenta la posibilidad de controlar la desinformación y cómo hacerlo. *Revista de Derecho Político*, 116, 13–46.
- Soto Lostal, S. (2011). *El derecho de acceso a la información*. Tirant lo Blanch. <https://biblioteca-tirant-com.eu1.proxy.openathens.net/cloudLibrary/ebook/info/9788490043097>
- Suárez-Villegas, J. C., & Cruz-Álvarez, J. (2013). Problemas éticos de la instantaneidad informativa en el entorno digital. *Revista de Estudios Políticos*, 173, 141-168.
- Villaverde Menéndez, I. (2016). *Los derechos del público: El derecho a recibir información del artículo 20.1.d) de la Constitución Española de 1978*. Tecnos.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>

9.3. Informes

- Fact-Checking, V. S., & Tool, C. J. A. A. (n.d.). 'Fact-checking' vs. 'fake news': Periodismo de confirmación como recurso de la competencia mediática contra la desinformación.
- Instrucción 1/2017. (2017). Sobre la actuación del fiscal para la protección de los derechos al honor, intimidad y propia imagen de menores de edad con discapacidad ante los medios de comunicación audiovisual (FIS-I-2017-00001, de 27 de marzo de 2017). Fiscalía General del Estado.
- Junta de Castilla y León. (n.d.). Amplitud del derecho a la información: relevancia pública y veracidad. Recuperado de https://www.educa.jcyl.es/educacyl/cm/gallery/Recursos%20constituci%C3%B3n/Bloque_C_web/3_1_08/3_amplitud_del_derecho_a_la_informacin_relevancia_publica_y_veracidad.html
- Ministerio de Justicia. (s. f.). La nueva ley del derecho de rectificación amplía su aplicación a medios digitales e influencers. <https://www.mjusticia.gob.es/es/institucional/gabinete-comunicacion/noticias-ministerio/ley-rectificacion>
- Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación. (s. f.). La libertad en tiempos de desinformación. https://www.exteriores.gob.es/es/Ministerio/ActividadReciente/Paginas/Articulos/20190226_ARTICULO_MINISTRO.aspx
- World Economic Forum. (2013). Global risks report 2013. Recuperado de https://www3.weforum.org/docs/WEF_NR_GlobalRisks_Report_Global_2013

